

इति कृषीमिरिव विद्यते । निर्मयते लघनेनेव दी
यते करपत्रेण विधाक्रियत इव । एकोयते अस्त्रे च
पाटत्रते कुठारेण बहुधाक्रियत इव । अथ पैत्तिकमाह
“इत्योष्टाहचोषाः स्युः पैत्तिके हृदये कृमः । धूमा-
वनश्च मूत्रां च स्त्रेदः शोषो सुखस्य च” । उष्ट्रा शीत
मात्रस्येव शीतवाताभिलाषहेतुः किञ्चिद्विषाणाम् । दाहः
पात्रस्थेन वज्रिनेव दुःखहेतुर्गात्रस्य घनापः । शोषः
कूपणेनेव पीडा । हृदये कृमः हृदयाकुचत्वं ग्लानि-
वदित्यर्थः । धूमावनम् कण्ठाह्नमनितम् । क्लेदः कि-
ञ्चिदुद्वेगः शठित इव । वातजैश्चिकित्साह “गौरवं
कफसंघातोऽह्निस्तम्भोऽग्निसादं वम् । माधुर्यं मपि चा-
स्यस्य वलासायतते हृदि” । वलासायतते हृदि कुपित
कफस्याग्रे गौरवं हृदयस्य । तन्मो जडता । माधुर्यं
जलस्रुतमिव माधुर्यं सुखे । त्रिदोषजमाह “विद्या-
न्त्रिदोषमयेवं सर्वविद्वत्तदामयम्” । क्रिमिजमाह
क्रिमयो जायन्ते अस्मिन्निति क्रिमिल इति निरुक्तिः ।
तस्य विप्रतन्निदानपूर्वकां वक्ष्यामिमाह “त्रिदोष-
हेतुहृद्दोषे यो दुरात्मा निवेशते । तिसृषीरगुह्यादींश्च
पन्थिस्तस्योपजायते । मर्मैकदेशे संक्लेदं रक्षसाप्युप-
गच्छति । संक्लेदात् कर्मवशात् पतन्त्युपहृतात्मनः” ।
मर्मैकदेशे हृदयेकदेशे संक्लेदं शठितत्वं रक्ष उपग-
च्छति । संक्लेदात् रक्षस्य शठितत्वात् उपहृतात्मनः
तिबाद्यहृताहारिणः । तस्य वक्ष्यामिमाह “उत्क्लेदः
दीवनलोदः मूत्रं हृत्वावकृतम् । अरुचिः श्वावने-
त्वं शोषश्च तन्मिले भवेत्” । उत्क्लेदः वसनमिवोप-
क्षितम् । शोषो वक्षः । हृद्दोषोपश्रानाह “क्लोम-
बादा भ्रमः शोषो शेषास्तेनासृग्द्रवाः । तन्मिले त
कपीर्षा ये स्त्रेष्टिकायां हि ते मताः” । क्लोमः पिपा-
सास्यानस्य बादः शोषः । शोषो सुखस्य । तेषां
हृद्दोषाणां, क्रिमिजे त हृद्दोषे स्त्रेष्टिकायां कपीर्षासु
ये उपश्राना हृद्वापात् स्वपानाः विपाकादयस्ते मताः
२ कुम्भराशौ शुद्धिदीपिका ।

हृद्दोगवैरिन् पु० इति । अर्जुनहस्ते यद्दर० ।
हृद्दगटक पु० इति । हृदयस्य विभाजके जठरे यद्दर० ।
हृत्तास पु० हृदयस्य बाधो यत्र हृद्दोषः । हृद्दकारोने
हेमच० । तेन हि हृदयस्य स्फूर्तिरिव भवति ।
हृत्तेज पु० हृदयं किञ्चित् स्रुतिरिव च हृद्दोषः ।
१ शाने राजने, २ तर्कं लिख, ३ तन्मोक्ते मन्त्रमेदे च ।

३ शौचस्यो स्त्री इत्या० । उदित हृदित्वा हृद्वा हृदः ।
हृष चित्तोत्साहे म्भा० पर० वक्ष० सेट् । हर्षति अहर्षीत् ।
हृष हर्षे चित्तोत्साहे दि० प० वक्ष० सेट् । हृषति हरित्
अहृषत् अहर्षीत् जीत् हृदोऽग्निः । [हर्षति अहर्षीत् ।
हृष मिथ्याकरणे म्भा० पर० वक्ष० सेट् उदित् ज्ञा वेट् ।
हृषित लि० हृष-त् वा० इट् । १ प्रीते श्वित्किते श्रम हते
३ ज्ञातरोमाञ्चे व मेदि० । [अमरः ।
हृषीक म० हृष-ईवत् । विषयपाहणे वज्रुरादौ इन्द्रिये
हृषीकीय पु० इति । विष्णो अमरः । अन्तर्गोमित्राणां च तस्य
हर्षनिबन्धनोक्ते । हर्षेन्द्रियमवर्तकत्वादौघत्वम् ।
हृष्ट लि० हृष-त् । १ प्रीते २ ज्ञातहर्षे अमरः । ३ ज्ञात-
रोमाञ्चे ३ श्वित्किते व मेदि० ।
हृष्टमानस लि० हृष्टं प्रीतं मानसमस्य । हृष्टचित्ते यद्दर०
हृष्टरोमन् लि० हृष्टचित्ते जाताङ्गुरं रोम वक्षः । ज्ञात-
रोमाञ्चे पुचकिते लिङा० । [अरुचिः ।
हृष्टि स्त्री हृष-क्तिन् । १ ज्ञानम् २ हर्षे ३ ज्ञाने च
हे अय्य० हा-डे । १ चम्पोधने २ ज्ञातज्ञाने ३ चम्पवादी व मेदि०
हृक्का स्त्री हिक्का+प्रपो० । हिक्कारोगे हेमच० ।
हेठ विज्ञाते म्भा० प० वक्ष० सेट् । हेठति अहेठीत् ।
हेठ भूतो उत्पत्तौ च वक्षः पवित्रीकरणे वक्ष० त० प० सेट् ।
हेठति अहेठीत् । [हेठते अहेठीत् ।
हेठ बाधने म्भा० वा० वक्ष० सेट् । हेठि वक्षि न सुप्तः ।
हेठ पु० हेठ-वच् । १ बाधावाम् २ विज्ञाते व मेदि० ।
हेठ घनादरे म्भा० वा० वक्ष० सेट् । हेठि वक्षि न हृषः
हेठो अहेठि ।
हेठ वेदने म्भा० प० वक्ष० सेट् । हेठति अहेठीत् ।
हेठावुक् पु० अवकिञ्चकारके लिङा० ।
हेति स्त्री हन-करणे क्तिन् नि० । १ अस्ते २ चम्पवादी
३ अस्तेकरणे अमरः । ३ तेजमाले भरतः ५ बाधने च
शोधरः ।
हेतु पु० हि-दन् । १ कारणे अमरः २ अहमिति वक्षने
व्याप्ये शक्ये च । हेतुत्वञ्च उत्पादकत्वावकाशेन गत्यम् ।
हृद्दोषो जायते इत्यादौ उत्पादकत्वं पवते वक्षि
मान् धूमादिबाधौ प्रापत्वं तस्य प्रापकमेव विप्र-
यत्नेन व्यगच्छति । ३ ज्ञातवाचवमेदे तस्य विद्वत्प्रति-
पादकवृत्तीबालपक्ष्यनपदकाः । तस्य चान्तु अतुमिति-
पारशीभूतविद्वत्परानयं प्रबोध्यवाद्वाचनजनकवाध्या-
विषयकवाद्वाधीनजनकवृत्तिविभक्तिमन्त्रत्वम् । हेतु